

La Teatrocràcia

Oscar Ribas Reig

“El públic del teatre prengué veu, de mut que era, perquè creia distingir en música el que és bell i el que no, i en comptes d’una aristocràcia musical sorgí una vil *teatrocràcia*. Si hagués estat només una democràcia musical d’homes lliures no hauria estat tan terrible, però llavors, a partir de la música, s’inicià la creença que tothom era savi sobre totes les coses, i podia jutjar la llei [...]. Creient-se savis perderen tot temor, i la temeritat engendrà el desvergonyiment, ja que l’audàcia de no témer l’opinió de qui és millor és, ben cert, desvergonyiment vil [...]. Amb això hom retorna als temps primitius, una època difícil plena de desgràcies que no s’acaben mai”.

Plató, *Les Lleis* 701 a

La teatrocràcia, segons Plató, és el poder despòtic d’un públic que menysprea la raó i que es completament inconscient de l’abisme que separa el seu saber sobre les coses del saber requerit per impartir justícia i governar una ciutat. Això fa que se senti capaç de jutjar i decidir sobre qualsevol assumpte. I aquesta situació desemboca en la decadència de les institucions que garanteixen la vida en comú. Significa la decadència de la democràcia. La teatrocràcia es basa en la capacitat histriònica dels polítics. En la seva habilitat per executar un paper en l’escenari públic i captivar el poble. La societat mediàtica política s’ha con-

vertit, d’una manera exponencial, en un gran espectacle. El que era accessori, ara és el fonamental. I el poble aplaudeix els girs argumentals, les actuacions, doncs les representacions no busquen més que l’aplaudiment del públic, i aquest està atrapat en un joc d’aparences. Però quan cau el teló s’esdevé la foscor.

La teatrocràcia permet l’existència d’una classe dirigent falsa que mitjançant artefactes retòrics manté sotmesa a la ciutadania sota la seva influència creixent. Els partits acaben perdent els senyals d’identitat originària i solament conserven un objectiu, que a més és comú a tots: guanyar les eleccions i, una vegada al poder, sols o amb aliats, mantenir-s’hi, malgrat que calgui renunciar als seus propis objectius, que han substituït per un anomenat programa electoral, que no té cap obligatorietat

de complir-se. L'autèntica lluita ideològica, malgrat els fastuosos noms dels partits, ha desaparegut perquè ja no hi ha al món ideologies clares ni, encara menys, idees. Al seu lloc ha aparegut la lluita verbal de paraules sense significat precís: esquerra, dreta, centre, conservadors, lliberals, etc. Rètols, tots, ambigus en envasos buits.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

Es per això que el debat polític, en la teatocràcia, acaba convertint-se en un diàleg en el qual no es contrasten idees ni s'analitzen fets, sinó que s'intercanvien apassionats insults, descarades mentides i consignes malicioses, tot embolicat en la més barata retòrica. El refredament ideològic es pretén compensar amb l'escalfament verbal, amb l'estigmatització de l'adversari i amb la declaració no confessada de la

intenció de convertir les eleccions no en una lluita política, i encara menys ideològica, sinó en un fenomen catàrtic que permeti l'exteriorització de pulsions agressives malgrat que hagin estat artificialment provocades.

El polític que no es fa sentir és escombrat. El soroll com a metàfora de la supervivència en el poder, converteix el missatge en una finalitat en si mateix. Com en un soc àrab no es tracta solament de mostrar el producte, sinó d'atreure els visitants a la parada. Però com que tot passa a gran velocitat, els comerciants amb prou feines disposen de pocs segons. En una època desideolitzada, roman la voluntat dels polítics d'atreure el vot dels ciutadans, més que el de convèncer-los d'unes idees. Com més s'empobreix el discurs més incòmode resulta pels polítics ser coherents amb els seus propis actes. Per això resulta imperiós produir constantment missatges nous que s'alcin per damunt del soroll, seguint el vell lema olímpic dels atletes que aspiren a la corona de llorer: més ràpid, més alt, més fort.

És cert que en totes les constitucions democràtiques es garanteix "el dret d'accedir en condicions d'igualtat a les funcions i els càrrecs públics". Però l'aspirant a candidat ha de passar pel filtre de tota una sèrie de lleis pensades pels especialistes dels partits polítics per controlar els mecanismes electorals i, per tant, del poder, les que canvien el valor absolut de l'ideal democràtic en

partitocràcia. No és el poble dit sobirà qui decideix les candidatures aspirants a l'elecció. Cal passar pel filtre dels partits transformats en mecànica del poder. Lippman els anomenava "classe especialitzada" per diferenciar-los dels altres, dels que estan fora del seu grup reduït d'elit, i que són la gran majoria de la població, els que Lippman anomena "ramat desconcertat". Li convindrà saber a l'aspirant a candidat que un règim partitocràtic és l'ecosistema perfecte per evitar la propagació dels independents, dissidents i lliurepensadors, de judicis propis i d'idees innovadores.

Contràriament al que se'ns explica, en els països amb sistema electoral de llistes tancades, els ciutadans, malgrat hi figurin noms de persones concretes, no elegim els nostres representants, com seria normal en una democràcia que es diu representativa, sinó que el què realment s'elegeix és un partit, o bé els líders del partit. Les llistes de noms de les paperetes electorals són pràcticament un apèndix del seu *logo*. En la seva confecció el ciutadà és substituït pel militant, la voluntat general per la voluntat de la cúpula del partit, sinó la del líder directament. L'interès general és reemplaçat per l'interès del partit. Aquesta partitocràcia afavoreix que els elegits, si volen avançar professionalment, se sentin més responsables dels seus actes davant dels seus superiors jeràrquics que davant dels electors. D'aquesta manera, la responsabilitat política es difumina i deixa de ser concreta.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

De fet, l'aspirant a candidat d'un partit no ha de complicar-se gaire la vida. N'hi ha prou d'afiliar-se a un partit, festejar un o alguns dels barons que decideixen, i figurar com un dels seus protegits, encara que no li tingui cap mena d'admiració i no vulgui estar-hi lligat. Una vegada oficialitzada la seva candidatura pel partit, haurà també de saber, com diu Daniel Lebskin, consultor polític i psicòleg amb 30 anys d'experiència, que "el cervell de l'elector en època electoral no funciona com una màquina cartesiana completament lògica i conscient. Per sota hi funciona una poderosa maquinària plena d'emocions i de processos cognitius no conscients". Als homes i les dones ens agrada estimar, entendre-nos quan no ens absorbeix res de greu. Per optar a l'èxit, al candidat li caldrà doncs el

suport d'una assessoria, d'un assessorament *ad hoc* que estigui al corrent de les tècniques més noves en la manipulació dels sentiments.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

L'espectacle i les tècniques de màrqueting són cabdals. Començada la campanya el candidat cal que s'obri camí, surti de la foscor, de la multitud anònima. Els articles de premsa, la ràdio i sobretot la premsa l'ajudaran a considerar-lo indispensable, original. El *consulting* li indicarà com aparèixer a la TV: vestit blau, camisa blanca i corbata blava o vermella si es tracta d'atreure l'electorat de dreta i sense corbata els d'esquerra. Pel candidat femení pot ser decisiu el pentinat.

En aquest marc de la política-espectacle el candidat aprendrà que la desqua-

lificació ideològica o personal és la gran arma per mantenir-se o assolir el poder. Enlloc de buscar solucions als conflictes sobre els pressupostos d'una ètica argumentativa, per la qual les diferents opcions siguin reconegudes com a forces polítiques que també formen part de l'escenari polític de l'estat, entenent-la com a facultat de pensar les solucions econòmiques, socials i culturals per a la consolidació de la societat, s'aprendrà a utilitzar la política no argumentativa de la dialèctica verbal del cop de puny.

D'aquesta manera assegurem l'espectacle i ens recolzem en el sacrosant principi de la llibertat d'expressió, convençuts que així servim la democràcia, sense aturar-nos a considerar que molts ciutadans amb vocació política i personalment aptes s'allunyen més i més d'aquesta conducta irracional de la confrontació, i per tant de la seva participació en la cosa pública.

En el seu discurs als electors, el candidat haurà de tenir en compte que malgrat que el seu programa electoral (elaborat pel seu partit) sigui el més seductor del món, els votants no en faran cas. El que compta són els sentiments, la imatge, l'oratòria commovedora. Es recomana, doncs, de no mostrar només una imatge de coneixement, de reflexió, d'habilitat, de capacitat, sinó també de semblar sensible, propens a commoure's, a compungir-se. La batalla electoral es lliura en el mercat de l'emoció i del màrqueting. Per això és

molt útil estar disposat a petonejar a qui s'escaigui davant la presència d'un mitjà de comunicació apropiat, que indefectiblement, si és l'apropiat, sempre se'n farà ressò.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

En el món postmodern l'espectacle és cabdal. No cal tampoc organitzar grans esdeveniments com en el temps de la república romana, on els candidats es valoraven per la seva capacitat de disposar de les festes més fastuoses. Ni com als EUA, amb *mariachis* i participació dels més famosos artistes del cinema i l'espectacle, o de l'esport. Serà suficient de donar un toc de personalitat, sortint tocant la guitarra, per exemple. En els debats haurà de considerar que la calúmnia és una de les armes preferides dels polítics sense escrúpols, que la

utilitzen contra l'adversari. Però compte! No ha de caure en la trampa. En la controvèrsia haurà d'aparentar fermesa, ser incisiu, enèrgic, intentar reduir a no-res els arguments del adversari. En aquests debats és més important la manera com es diu que allò que es diu.

Tampoc li haurà d'importar contradir-se si el resultat de l'última enquesta ho aconsella, doncs el seguiment oportunista dels governants, a cop de sondejos, situa la política al mateix nivell dels *reality shows* fets a impulsos d'audímetres. En absència d'arguments majors, la tensió en el discurs és una manera de fer creure els ciutadans que el què està en joc és molt. El diàleg objectiu es fa impossible perquè el què importa no és la veritat, sinó la posició, no el què es diu, sinó qui i com es diu. En aquesta conjuntura, la racionalitat de la política es redueix a un joc d'estratègies per a la conquesta o el manteniment del poder, la qual cosa el ciutadà percep de manera negativa: "tots són iguals", és la frase més escoltada. Tot això fa que els ciutadans, com si haguessin estat expropiats de la seva pròpia capacitat expressiva, optin pel silenci o la indiferència. Solament, de manera esporàdica i de tant en tant, mostren la seva indignació revestida de crit ètic col·lectiu.

Pensi el que pensi en el fons de si mateix, el candidat o candidata no s'ha de mostrar massa fredament realista. Haurà d'incloure en el discurs un xic d'idealisme. No gaire. Passar-se cansa

l'auditori i es perd credibilitat. Compro- metre's i prometre no costa res. El po- lític espanyol i professor Tierno Galván deia que "les promeses electorals no són d'obligat compliment". Als electors ens agrada ésser enganyats. Ho con- siderem una estratègia intel·ligent per aconseguir el poder. No importa que contribueixi al desprestigi de la política i els polítics: vots són trumfos! Per gua- nyar unes eleccions, si vol, el candidat o candidata es pot estalviar les xifres, les dades i els raonaments. És de màxima utilitat repetir fins a la sacietat que si ell és l'escollit, baixaran els impostos i aug- mentaran les pensions. No cal dir com es farà ni quines són les contrapartides. Això a l'electorat no l'interessa gens.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

I, per damunt de tot, el candidat ha de fer saber de totes les maneres pos- sibles i amb insistència que ell o ella s'ocuparà solament "del què realment interessa al ciutadà". En aquest cas haurà d'estar preparat per donar una resposta encertada, en el supòsit que a algun impertinent (sempre n'hi ha d'im- pertinents) se li acudeixi preguntar què és realment el què interessa al ciutadà. També ha d'aprendre que en el frenesí de l'univers mediàtic, en qüestió d'ho- res, un tren desapareix per deixar pas a un altre tren. Una nova tragèdia rele- ga a l'oblit la tragèdia d'ahir. Un nou es- càndol n'aparta de l'escena l'altre. Una guerra en tapa una altra, que no ha aca- bat, però ja no és novetat. El candidat ha de tenir ben clar que en aquest am- bient guanya el polític que més aguanta perquè tot passa i és difícil mantenir un problema en escena.

Joseph Shumpeter, ministre de finan- ces d'Àustria del 1919 al 1920, en el seu treball *Capitalism, socialism and democracy*, definia el partit polític així: "No és un grup d'homes que es proposin promoure el benestar públic conforme a un principi en el qual estan tots d'acord, sinó que és un grup, els membres del qual, es proposen actuar concertadament per obtenir el poder polític". A aquesta definició Sartori hi afegeix que els partits "són organismes que persegueixen l'objectiu de col·lo- car els seus representants declarats en llocs de govern".

Així, -salvant totes les excepcions que calgui salvar- els partits adopten estructures internes teològiques: una ideologia o programa (dogma), un líder suprem (pontífex), un comitè executiu (cúria), uns membres que els ciutadans elegeixen (ministres de culte) i que per disciplina (vot d'obediència) se sotmeten al líder màxim o en el millor dels casos al comitè de direcció. Naturalment, qualsevol incompliment del vot d'obediència suposa la seva expulsió del partit (excomunió). Fins i tot, periòdicament celebren els seus congressos (concilis), les conclusions dels quals s'implementen o no en funció de la decisió del líder, o en el millor dels supòsits, de l'anomenada cúpula. Per acabar confonen els seus dogmes amb principis aplicables a tots els ciutadans i estigmatitzen com a infidels els qui no els comparteixen. Esporàdicament, també pateixen els inevitables cismes que se solen produir després de frustracions electorals.

Tot això, naturalment, és una guia per a candidats amb un sol i únic objectiu: assolir o mantenir el poder. Cal tenir en compte, no obstant, que la voluntat de poder reduïda a si mateixa és un objectiu autodestructiu. L'ambició només té valor si es posa al servei d'una causa inspirada pel desinterès i l'idealisme. La satisfacció del deure acomplert compensa de tots els sacrificis. Solament la generositat incita a millorar la sort dels homes i el destí d'un país.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

Però, malauradament, la societat post-moderna no té ni model, ni projecte històric que sigui mobilitzador. Es, com la defineix Lipovetzky, l'època del buit, una època que no s'ajusta a cap ideal i que submergeix a la política en un remolí d'intrigues. S'exalta un individualisme hedonista i despersonalitzat, i es fuig de la preocupació per un futur comú. El passotisme (la democràcia d'Atenes emprava el mot *idiotis* per definir els humans insulsament indiferents als assumptes públics), l'economicisme com a eix únic de tota política, i percebre l'estat com una organització dedicada exclusivament a subministrar serveis, és una visió reductora de la idea d'estat. Estat és quelcom més que economia, serveis socials, o camins o carreteres. Es, ho hauria de ser, una idea vertebradora de valors que configuren la voluntat general de compartir un passat, de tenir una història i seguir convivint solidàriament per perpetuar en el temps un llenguatge comú.

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

Les grans qüestions que en un temps preocupaven la humanitat han desaparegut i cimeja un home sense substància, sense contingut, que no reflexiona, dedicat al plaer i a l'oci, elevat aquest darrer a la categoria de cultura. Citant Lipotevsky, "el narcisisme postmodern no és l'últim replegament d'un ésser desencantat amb la decadència occidental que s'abandona al plaer, sinó que més aviat és un ésser indiferent amb el seu entorn" i, com a primer corol·lari, això suposa una reorientació dels fins ara considerats interessos col·lectius cap a preocupacions personals. Això explicaria parcialment que el concepte tradicional de l'estat com a construcció d'un projecte comú es dilueixi cap a un organisme distribuïdor de serveis. Mercat i competitivitat són els nous referents que han de resoldre tots els problemes de la humanitat, i d'això en diem progrés.

En la societat postmoderna els silencis són molts. El pudor sobre el passat en què es mou propicia la por a explicar la

Joan Fontcuberta, [Sèrie Sputnik](#)

historia, i fa que d'una generació a l'altra no es transmeti la veritat, sinó massa silencis. A partir d'aquí, les identitats, com diu Wieworka, són més produïdes que reproduïdes, més invencions que tradicions, la qual cosa condueix a una pèrdua de sentit de la vida política, a una pèrdua de la profunditat humana, deixant-nos únicament davant l'únic cicle biològic dels éssers vius: naixement i mort. Res valorem d'abans i per tant no podem valorar res del futur.

Silenci sobre els fets polítics perquè, més enllà de l'estricta reconeixement d'un error, totes les altres explicacions son supèrflues. Això explica la insistència a sol·licitar perdó d'accions tan distants en el temps com les creuades o la colonització d'Amèrica, entre d'altres. Perquè és més fàcil acceptar la lectura simplista del present que reconèixer que en aquells temps les diferències no eren tan clares i les ambigüitats eren múltiples. I l'esdevenidor ja no interessa a ningú. Silenci de l'estat perquè sempre hi ha zones de confusió. Silenci dels

ciutadans, perquè sempre és més fàcil assumir sense piular que passar pel *trago* dur de les explicacions dels uns i dels altres.

Silenci de les idees. Despullada la política de les ideologies, les institucions ofereixen l'espectacle pornogràfic del poder pel poder, la política com a mitjà sense objectiu, perquè la finalitat s'esgota en ella mateixa: el poder. Tornem al temps de Maquiavel: darrere la raó d'estat no hi ha ni tan sols la defensa de les institucions, sinó simplement la conservació del poder per part del príncep. La política deixa de ser el què era: el reconeixement dels límits del possible. Aquest matís és el que diferencia la política de la simple voluntat de poder. En aquest cas els vincles entre ciutadans es deterioren.

Silenci sobre valors com ara la responsabilitat i el sacrifici personal, pensar en clau plural i no solament en clau individual. Silenci, silenci i més silencis... El curt termini s'imposa al llarg termini. El benestar d'avui s'imposa al de demà. Si tots els que d'una manera o altra podem considerar-nos responsables del tipus de societat en què vivim: polítics, empresaris, directius, professors, pares, etc., seguim fent el què ens demana la teatrocàcia, la societat de l'espectacle, res canviarà. I si és cert que podrem seguir instal·lats un temps en la il·lusió del benestar actual, no escapa a ningú que tard o d'hora això s'acabarà. Mirar cap a un altre costat, eludir les responsabili-

tats, no és ja més per a ningú una opció que sigui acceptable d'assumir.

La democràcia representativa, convertida en partitocràcia i teatrocàcia hauria d'evolucionar vers una democràcia més participativa i deliberativa. Una democràcia participativa i deliberativa, com el seu nom indica, necessita que s'hi pugui participar i deliberar. Es obligada l'anomenada racionalitat política i el diàleg abans de prendre decisions que afecten no solament els membres d'un partit, sinó tota la ciutadania. El parlament ha de ser un lloc on es parli, es dialogui, es discuteixi i s'arribi a consensuar en nom de l'interès general. Mai pot ésser un ring de boxa, on en discursos, sovint incomprendibles per als electors, es reparteixen un seguit de desqualificacions entre els uns i els altres, calibrant, els seus actors, l'aplaudiment històric que poden suscitar les seves intervencions més desvergonyides.

Després de veure debats on intervenen els líders de la majoria i els de l'oposició, sempre m'ha sorprès que els mitjans de comunicació, en funció del seu patrocinador, s'afanyin a declarar vencedors i vençuts, com si es tractés d'un espectacle esportiu. I m'he preguntat quins són els criteris per a tal atorgament: la vehemència de l'expressió? les desqualificacions, els aplaudiments o xiulets de la bancada parlamentària? o els arguments emprats per un i altre? Els arguments segur que no. Aquesta actitud, desgraciadament bastant ge-

neralitzada, mostra la frivolitat amb què alguns es prenen quelcom seriós: la política. Vivim moments d'emergència democràtica que exigeixen solucions que suposin un replantejament del pensament polític contemporani.